

Türkçe Baskıya Önsöz

Yakın zamanda çıkan kitabım *Küresel Çağda Siyasal Sosyoloji: Devlet ve Topluma Giriş* isimli kitabımın İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları'ndan çıkan Türkçe çevirisini görmekten mutluluk duyuyorum. Kitabımın bu Türkçe çevirisi, Türkiye'de kritik bir döneme denk geliyor; ülke bu dönemde büyük bir bunalım yaşamakta. Bu bunalım, Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana görülmemiş, çığır açan boyutlarda. Geçtiğimiz on yılda siyaset ve dinin sınırları üzerine ortaya çıkan ve Mayıs-Haziran 2013'te Gezi Parkı Eylemlerinin bastırılmasıyla ulusal bir ayaklanma olarak patlak veren söylem (örn. laiklik ile din ve devlet ayrımı), sol ve sağ görüşler tarafından, insan haklarının büyük çapta ihlali; akademisyenlerin, gazetecilerin ve devleti eleştirenlerin tutuklanması ve ordudan güvenlik güçlerine, devlet gücünün temellerini, yargıyı ve Türkiye'de hukukun üstünlüğünü de dâhil olmak üzere devletin tüm ana kurumlarını etkileyerek sarsan muazzam çaptaki yolsuzluklar hakkında suçlanan mevcut hükümetin otoriter yönetimine karşı uzun süreli bir direnişe dönüştü. Son birkaç yılda gerçekleşen, Türkiye'de devlet gücünün yapısındaki

bu gelişmeler, siyasal bir huzursuzluğa ve muhalefet partilerinden ve ülke çapındaki destekçilerinden mevcut hükümetin istifası ya da Cumhuriyet’i bugünlerde izlediği tehlikeli yoldan kurtarmak için geri çekilmesi yönünde çağrılara yol açtı. Bu durumun, Türkiye’de devlet ve toplum açısından, önümüzdeki süreçte çok önemli sonuçları olacak. Çağdaş Türk siyasal söylemi çerçevesinde, milyonlarca vatandaş, yüksek düzeyde sınıf bilinciyle, var olan dengesiz siyasal durumun ve 21. yüzyılın başlarında Türkiye’de devletin geleceğinin farkındalığıyla mevcut rejimi protesto etmek için siyasal olarak aktifleşirken, devlet ve siyasal güce yönelik çalışmalar daha da önem kazanıyor.

Bu kitap, bugünün Türkiye’si’nde sosyo-politik dinamiklerini daha iyi anlayabilmek için, devlet ve toplumun doğası, gelişimi ve değişimine hitap ederek kuramsal, tarihî ve karşılaştırmalı bir bakış açısı sunuyor. Kitap, devlete dair önemli soruları ve bunların toplumdaki rollerini eleştirel ve sosyolojik bir perspektiften inceliyor. Her ne kadar siyaset bilimciler, toplumdaki ana siyasal kurumların analizinin yanı sıra, güç ve siyaset olgusu anlayışımıza çok şey katmış olsalar da, sosyal hayatı önemli bir biçimde etkileyen toplumdaki sosyal, siyasal ve ekonomik güçler arasında en belirgin bağları kurabilen siyaset sosyologları olmuştur. Böylelikle, toplumdaki sosyal güçler devleti otoriter bir yapı olmaktan çıkarıp, bir demokratik yönetim haline getirmek için çabalarırken, Türkiye’de devletin doğası ile evrimini ve günümüz Türk toplumunda geçirdiği değişimleri açıklayabilmek büyük önem taşıyor. Böylelikle, Türkiye devletinin doğası ile evrimini ve günümüz Türk toplumunda geçirdiği değişimleri açıklamak, toplumdaki sosyal güçler devleti otoriter bir yönetim olmaktan çıkarıp, demokratik bir idare haline getirmek için mücadele verirken kritik bir önem taşıyor. Dikta rejiminden demokratik yönetime doğru olan bu değişim, demokratik süreçte tam anlamıyla yer alabilmek için, sınıf bilinci taşıyan aktörler olarak siyasi hayata

dahil olması gereken sıradan insanların kitlesel hareketini gerektiriyor. Şayet Türkiye siyasal sistemini demokratikleştirecek ve politik muhalefet güçlerini de devlet işlerine dâhil ederek paylaşımcı bir idare biçimi benimseyecekse, bu mecburi olacaktır.

Türkiye’de insanlar siyasi seferberlikle, yetkilendirme ve artan siyasi eylemlerle olduğu kadar ihtiyatla gerici ve baskıcı güçlere karşı haklarını elde ederken, ilerici bir siyasi ve sosyal değişim beklenebilir. Çünkü toplumun demokratik ve eşitlikçi yönünde değişimi ancak kaderlerini belirlemek için, sıradan, çalışan insanların müdahalesiyle gerçekleştirebilir.

Bu çalışmada vurgulanan tarihteki toplumların ve devletlerin deneyimleri ve örneklerinin analizi, umuyorum ki, Türkiye’de bugün yaşanan siyasi mücadelenin kökeninde bulunan sınıfsal ilişkilerin dinamiklerini anlama hususunda katkı sağlayacak. Dünyada geçmişte ve bugün, başka birçok toplumda olduğu gibi, Türkiye de gelecekte yakın geçmişiyile ve değişim ihtimaliyle yüzleşecek, değişmekte olan bir toplum örneği yaratıyor. Ve bu değişim, ülkenin siyasi geleceğini belirlerken, insanların kucaklayacağı alternatifleri su yüzüne çıkarmak mecburiyetinde.

Bu kitabın, Türkiye genelinde, siyaset sosyolojisi bölümlerinde okunan kitaplara faydalı bir ilave olacağını umuyorum. Aynı zamanda, devletin sınıf doğası ve siyaseti şekillendiren sınıfsal güçleri kavramanın anlamlılığı takdir edilecek ve özellikle Türkiye’deki mevcut dengesiz siyasi atmosferle yakından ilişkili olduğu için, devletin dinamiklerinin ve çelişkilerinin daha iyi anlaşılması için Türkiye devletiyle ilgili çalışmalara dâhil edileceğini umuyorum.

BERCH BERBEROGLU

Önsöz

Geçğimiz yüzyıl boyunca devlet, modern toplumda merkezî bir rol üstlenmeye başlamıştır. Bu rolün sonucunda da devlet ve siyasal çalışmalar konusuna yeni bir ilgi doğmuştur. Modern devletin tabiatı ve işlevi üzerine tartışmalar ve münazaralar artmış, farklı bilim dallarına yayılmıştır. Siyasi ekonomi, tarih, antropoloji ve karşılaştırmalı siyaset gibi bilim dallarında olduğu gibi sosyolojide de sınıfsal mücadelenin incelenmesiyle birlikte devlet, toplumsal incelemelerin ilgi odağı olmuştur.

Her ne kadar siyasal sosyologlar, devleti ve devletin toplumsal işlevini çok uzun süredir sorgulamış olsalar da, günümüzde devlet artık siyasî ve toplumsal çalışmaların merkezine oturmuş durumdadır. Sonuçta, toplumsal sınıf ve devlet ilişkisi hiç olmadığı kadar belirginleşmiş ve devletin sınıfsal doğası ile modern kapitalist toplumlarda siyaset üzerine önemli çıkarımlara ulaşılmıştır.

Umuyorum ki bu kitap, siyasal sosyoloji alanında belirgin katkılar sağlayacak, devlet ile genel anlamda toplum, devletin sınıfsal temelleri, iktidar ve özellikle de siyaset arasındaki ilişkiyi netleştirecektir.

Yakın geçmişteki siyasî karışıklıklar ve büyük değişimlere rağmen, dünya üzerindeki toplumlar değişime direnişlerinde dik-kate değer bir esneklik gösterdiler. Sovyetler Birliği yıkılmış olsa da, eski Sovyet cumhuriyetleri yeni ulusal kimlikleri altında hemen hemen aynı biçimde devam ediyorlar. Doğu Avrupa'daki eski sosyalist devletler son yirmi yılda kapitalizm yönüne meylectti; ancak bu süreçte Polonya, Macaristan ve diğer Doğu Avrupa ülkelerindeki seçimlerde komünistler de önemli zaferler elde ettiler. Kimileri Doğu'da sosyalizm ve komünizmin öldüğünü, Batı'da da sınıf siyasetinin düşüşe geçtiğini ilan etse de Çin, savunduğunu iddia ettiği “sosyalizm” ve “komünizm” sancığı altında büyük ilerlemeler kaydetti ve artık dünyanın en büyük ekonomisi olmaya yakın durumda. Bir yandan da Yunanistan, İspanya, Portekiz, İtalya, Fransa, Almanya ve Amerika Birleşik Devletleri dâhil olmak üzere Batı'nın diğer gelişmiş kapitalist devletlerinde sınıfsal mücadeleler artış gösterdi. Sosyalist ve komünist güçler bu ülkelerin bazılarında seçimler yoluyla iktidar için yarışıyor. Bu sırada kapitalizme karşı kitlesel protestolar, Wall Street'i İşgal Et Hareketi vasıtasıyla ABD'den dünyadaki pek çok ülkeye yayıldı. Güney Afrika'da ırk ayrımcılığı resmen yürürlükten kaldırıldı; ancak beyazların egemen olduğu yapı ve Hollanda asıllı Güney Afrikalıların başkenti, Nelson Mandela ve Afrika Ulusal Kongresi'nin liderliğinde gelişti. “Şeytanî İmparatorluk”un yıkıldığını sevinçle ilan edenler oldu, fakat bir başkası, 21. yüzyıl devam ettikçe tek süper güç olarak onun yerini aldı. Bazıları kapitalizmin zaferiyle “tarihin sona erdiğini” duyurdu, lakin kapitalizmin çelişkileri her yerde tekrar su yüzüne çıkıyor ve dünya çapında baş gösteren ekonomik ve siyasî krizler sebebiyle bu çelişkiler daha da artmaya mahkûm.

Dünya hızla değişmekte, bu sırada da güç odağı bir bölgeden diğerine geçmekte. Fakat küresel kapitalizmin gözler önüne serilen çelişkileri, güçlerini muhafaza edebilmeleri adına kapita-

lizmin baş aktörlerini bu değişimler karşısında yeni ittifaklar kurmaya zorluyor. Son birkaç on yılda, önde gelen kapitalist güçlerin ekonomik sahadaki ateşli rekabetine ve yarışına şahit olduk. Sermayenin rakip kutupları arasında önümüzdeki dönemde birbirinin peşi sıra ortaya çıkacak politik-askerî rekabet ve hesaplaşmalar, kapitalist devletlerin kaçınılmaz olarak dünya çapında yüzleşeceği, küresel kapitalizmin ekonomik temellerindeki değişimlerin birer yansıması olacak. Böylece, bugüne dek ekonomik koşulların içinde kapitalist sistemin istikrarını tehdit eden döngüsel dalgalanmalar artık sistemi, gerekli olan aşamalı nicel değişikliklerin, belli başlı çelişkileri nitel olarak çözmesine yol açacağı yeni bir düzleme taşıyacak. Öyle ki, önde gelen kapitalist güçlerin arasında devam eden rekabet, yakında asıl düşman sınıflar – emek sahibi ve sermaye sahibi sınıflar– arasında açık ihtilaflara sebep olacak. Önümüzdeki dönemde her bir kapitalist toplumun kendi içindeki çatışması yeni (devrimci) politik ve sosyal dönüşümler ortaya çıkacak. Bu şimdiden, Latin Amerika’dan Kuzey Afrika’ya ve Ortadoğu’ya varıncaya kadar dünyanın pek çok yerinde vuku bulmakta ve Yunanistan, İspanya, İtalya ve diğer Avrupa devletlerine doğru hızla ilerliyor. Avrupa’nın geri kalanına ve son olarak da, tanık olmaya başladığımız üzere Kuzey Amerika’ya yayılma olasılığı da mevcut.

21. yüzyıl süregeldikçe, büyük kapitalist güçler Sovyetler-sonrası dünya düzeninde küresel siyasal ekonomiyi daha fazla domine etmeye çalışırlarken, sınıf çatışması bu güçlerin içlerindeki ve aralarındaki mücadelenin temel ögesi olarak ortaya çıkacak. Amerika Birleşik Devletleri ve SSCB arasındaki Soğuk Savaş rekabetini (Amerika’daki işçi hareketlerinin onlarca yıl boyunca kontrol altında tutulmasına sebep olan rekabeti) arkamızda bırakırken, küresel kapitalizmin giderek büyüyen çelişkileri yakında ABD’deki ve başka ülkelerdeki işçi sınıflarını kendi gündemlerini ele almaya, kendi çıkarlarını gözetmeye, sermaye gücüne ve kapi-

talist devlete apaçık kafa tutmaya ve ardından gelmesi kaçınılmaz olan sınıfsal çatışmalarda kararlı bir savaş sergilemeye sevk edecek. Bu sonuçla, 21. yüzyıl, yeni ve en kesin biçimde hayatın tüm yönlerini etkileyen, ilginç bir yüzyıl olacak gibi görünüyor. Sermayenin ve kapitalist sistemin her yönüyle taşıdığı çelişkiler önümüzdeki süreçte ortaya çıktıkça, emek ve sermaye arasında, gelişim ve ona karşı gericilik arasındaki bir sonraki savaş, pek çoğunun inandırıldığından daha çabuk patlak verebilir.

Sosyal düşünce ve davranış içeren tüm insani faaliyetlerde olduğu gibi, burada anlatılan fikirler de kolektif bir oluşumun sonucudur. Bu yüzden, bu kitapta bulunulan varsayımlar, faydalanılan kavramlar ve benimsenen yaklaşımlar uzun yıllar süren düşünce ve analizlerin sonucunda ortaya çıkmıştır; devletle ve genel itibariyle siyasetle ilgili, siyasî kurumları ve meseleleri karşılaştırmalı-tarihsel çerçevede incelemede *sınıf* merkeziliyle ilgili acil hususlara eğilen pek çok insanın katkısı vardır. Bu, esere dâhil edilen ve giderek artan üst düzey katkılarla zenginleşen bir süreçtir.

Entelektüel birikiminin çoğunu son tahlilde, 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarındaki toplumsal düşüncenin dev isimleriyle birlikte, çalışan halka ve onların modern tarihteki mücadelesine borçluyum. Çalışan, sade insanlar bu kitaptaki analizlerin çerçevesini oluşturarak dünyayı yorumlamama ve *değiştirmeme* yardımcı oldular.

Akademik camiada hocalarım ve meslektaşlarım, entelektüel gelişimim süresince düşüncelerimin oluşumu ve değişiminde önemli rol oynadılar. Öncelikle ve en çok Larry T. Reynolds'a, siyaset ve toplum üzerine çalışmalarımda benimsediğim sosyal analiz araçlarını ve ana hatlarını bana tanıttığı için müteşekkirim. Onun öğretileri ve seminerleri, dönemimizin hassas soruları üzerine düşüncelerimi etkileyerek önemli bir role sahip olmuştur. Ayrıca, üniversitedeki ilk yıllarımda ve yüksek lisans eğitimim sı-

rasında beni çok kıymetli siyasî ve entelektüel yolculuklara taşımadaki katkısından ötürü Blain Stevenson'a da teşekkür etmek istiyorum. Onun rehberliği olmadan, eserim bugünkü doğrultusunu bulamazdı. Aynı şekilde, yazılarıyla ve Binghamton'daki State University of New York'ta 70'lerin ilk yıllarındaki yüksek lisans çalışmalarım sırasında benim düşüncelerimde güçlü bir etki yarattığı için James Petras'a teşekkür ediyorum. Üzerimdeki entelektüel ve siyasî nüfuzu, kırk yıl sonra hâlâ düşüncelerimi zenginleştirmeye devam etmekte.

Toplum ve özellikle siyasî sosyoloji üzerine düşüncelerim, 70'lerin ortalarında Albert Szymanski'nin öğrencisi olarak doktora yaptığım Oregon Üniversitesi'nde sağlamlaşmaya başladı. Onun sosyal teori, sınıf analizi ve siyasî sosyoloji üzerine çarpıcı seminerleriyle, kendi çalışmalarımın ilk yıllarında üzerinde durduğum fikirleri geliştirmeye başladım. Entelektüel gelişimim doruğuna ulaştı ve 1977'de Oregon'daki çalışmalarımın sonucunda meyvelerini vermeye başladı. Ve o zamandan bu yana siyasî sosyoloji üzerine düşüncelerimi etkileyen en önemli kitap, Szymanski'nin *The Capitalist State and the Politics of Class* [*Kapitalist Devlet ve Sınıf Siyaseti*] (Winthrop, Cambridge, 1978) eseri oldu. Al'dan tüm öğrendiklerim ve benim için bir hoca olduğu kadar bir arkadaş da olmasından dolayı takdir ve minnettarlığımı ifade ediyorum. Bu kitap onun anısına adanmıştır.

Ayrıca Walda Katz Fishman'a, Alan Spector'a, Marty Orr'a, James Petras'a, Michael Parenti'ye, Dave Harvey'e, Karl Kreplin'e, Johnson Makoba'ya, Clayton Peoples'a ve Levin Welch'e işbirliğinden veya bu kitapta üzerinde durulan temel siyasî meselelerin bazılarına dair yorumlara ve tartışmalara katılımlarından ötürü teşekkür etmek istiyorum.

Siyasetin sınıfsal tabiatı ve kapitalist toplumda devlet üzerine tartışıp münazara eden siyasî sosyoloji sınıfları ve seminerlerindeki lisans ve yüksek lisans öğrencilerime de teşekkür ediyorum.

rum. Onların değerli görüşleri ve tavsiyeleri bu kitabın şekillenmesine yardımcı oldu.

Son olarak, e im Suzan’a sarsılmaz entelektüel desteği için teşekkür ediyorum; o olmasaydı bu kitap yazılamazdı.

Bahsetmeye gerek yok ki, bu kitapta ifade edilen fikirler – pek çok başka fikre bağlı olsalar da– bana aitler; bulgu ve yorumlamada olabilecek hatalar da tümüyle bana ait.

BERCH BERBEROGLU